

Bez obzira na njihove domete, sama činjenica znatnog porasta monografskih prikaza Nietzscheova filozofiranja u svijetu zadnjih godina svjedoči o rasprostranjenom uvidu u nezaobilaznost njegovih djela pri promišljanju uvelike krizne suvremenosti. Jedan od razloga iznova oživljenom uvažavanju tog prečesto posve pogrešno tumačenog, tendenciozno etiketiranog, čak osporavanog mislioca je bez sumnje to što se njegovo pisanje “povijesti sljedeća dva stoljeća” pokazalo više nego umjesnim, promišljenim i pogodnim dijagnosticanjem onoga što se danas bitno i globalno zbiva: vladavine nihilizma u već poodmakloj fazi. Sve ono što je Nietzsche osjećao i uviđao kao često jedva primjetljiv unutarnji razvoj nečeg strahotnog, što se odavno zametnulo i čemu predstoji eskalacija, danas se naširoko, sa samorazumljivošću prožetom neugodom, prihvaća kao realnost s kojom nam se valja ovako ili onako nositi, a koju, u njezinoj zakučastoj paradoksalnosti, nije nimalo lako cjelovito pojmiti.

Monografski rad o Nietzscheu koji je pred nama ipak ne predstavlja pokušaj razračunavanja s kriznom suvremenosti, odnosno ocjenjivanja Nietzscheova doprinosa njezinu osmišljavanju. On je posvećen analizi unutarnjeg ustrojstva Nietzscheova mišljenja, koje svima onima koji se ograniče na kritiku duha vremena nužno ostaje skriveno negdje u pozadini, onkraj njegovih pomno izbrušenih, osebnih prikaza i tumačenja najrazličitijih manifestacija života. Već iz naslova je vidljivo da rad smjera baciti svjetlo na zamršen odnos između volje za moć, kao same jezgre života, i istine, kako one životu pripadne, tako i one s onu stranu života – dakle, da ima namjeru “zagrebati po dnu”, po “tlu” iz kojega će se hraniti sve ono što će Nietzscheovo filozofiranje u cjelini činiti tako zbunjujuće privlačnim.

Knjiga je nastala na temelju teksta istoimenog magistarskog rada, naknadno doradenog poslije ponovnog čitanja i sugestija članova komisije. Podijeljena je u sedam poglavlja: I Uvod, II Dijalektičko određenje života, III Dijalektički kauzalitet volje za moć, IV Volja za moć i život: “tijelo kao nit vodilja” i duša, V Život kao volja za moć, VI Problem istine, te VII Filozofiranje i problem istine, poslije čega je navedena prilično opsežna bibliografija. Prilikom citiranja koriste se, pored kritičkog izdanja Colli-Montinari, postojeći prijevodi Nietzscheovih djela na hrvatski jezik, uz autorovo prigodno distanciranje od njih. U brojnim i često vrlo opsežnim napomenama autor upućuje na sekundarnu literaturu i zajedno s mjerdavnim tumačima Nietzschea raspravlja značajnija mjesta u izvodima.

Od samog početka je jasno da se radi o vrlo ozbiljnom pokušaju strpljivog, postupnog i sustavnog osmišljavanja svih relevantnih dimenzija naslovljene teme, što znatno usporava čitanje i zacijelo obezvoljuje sve one koji eventualno požele s knjigom na brzinu izići nakraj. No ozbiljnijim čitateljima autor na barem tridesetak mjesta pomaže u slijeđenju svojeg misaonog hoda, ukazujući na ono što se prethodnim izvođenjima postiglo, odnosno što se u sljedećim izvodima hoće polučiti. S obzirom kako na zahtjevnost teme tako i na Šegedinovo ustrajavanje na krajnje preciznom, makar često vrlo kompliciranom izražavanju kompleksnim jezičnim sklopovima, ti se ukazi pokazuju osobito korisnima.

Još u Uvodu jasno je naznačeno da “ovaj rad nema drugoga cilja i svrhe do koliko je moguće raskriti ishodište Nietzscheovih promišljanja istine, sluteći da bi se na tragu tog nastojanja svi ključni Nietzscheovi misaoni tokovi, naoko katkad posve raznorodni i nespojivi, mogli pokazati ukorijenjenima u jedinstvenu filozofiranju” (4). Taj “jedan jedinstveni aspekt” filozofiranja potom je pobliže određen kao “problem istine koji se otvara pod vidom života istumačenog iz volje za moć” (7) – što je, smatra Šegedin, ostalo nedostatno izvedeno kod većine interpreta. Dakle, nedvojbeno se radi o pokušaju raskrivanja same jezgre u kojoj se tek začinju sve naoko posebne “teme” Nietzscheova filozofiranja: nadčovjek, vječito vraćanje jednakog, artistska metafizika, amor fati itd.

Izvod započinje dijalektičkim određenjem života, kojim treba biti “ocrtana misaona struktura mjerodavna za cjelinu promišljanja u ovom radu” (31). U nikad reflektiranoj pozadini Nietzscheova pojma života prepoznaje se sinoptičko svodenje cjeline svega na istovjetnost onog biti i onog živjeti, a osnovno određenje dijalektičnosti bitka u unutarnjoj dinamici suodređenosti bitka i bića u bićevitosti bića. Filozofijski pak biti za čovjeka znači biti vid i moment života u kojemu život sebe spoznaje, samoosvještava u svojoj dijalektičnoj živosti – život čija je problematična narav upravo ujednost opstanka i odumiranja, nastajanja i nestajanja; život koji može doista biti živ jedino u rastu, u “težnji da se bude više”, u nadvladavanju samoga sebe; život koji za Nietzschea nije ništa drugo doli volja za moć.

Sabran oko volje za moć kao života samog, odnosno bitka, autor na početku trećeg poglavlja najavljuje da će razmatranja koja slijede nastojati oko volje za moć u tri koraka: u prvom će se razmatrati volja kao moment samopokretanja volje za moć, u drugom moć kao moment samoorganiziranja volje za moć, a u trećem volja za moć s obzirom na vlastito uvjetovanje u mnogostrukosti živog. U prvom koraku se volju za moć odredilo kao *causa sui*, tj. kao imanentno dijalektičko samouvjetovanje u rastu živog, dok se u drugom koraku ustanovilo da se to samouvjetovanje zbiva u vidu samoorganiziranja kvantumā moći u mnoštvenosti uzajamnog zapovije-

dajućeg djelovanja, odnosno da se svodi na kauzalitet dinamičkih kvanta. Razlažući pobliže taj kauzalitet, Šegedin razlikuje njegova tri bitna određenja: rast volje za moć u samoorganizaciju dinamičkih kvantuma, uvjetovano-uvjetujući odnos kvantuma volje za moć i relativnu potpunost kvantuma volje za moć.

Pri početku četvrtog poglavlja stoji da “sljedeća razmatranja trebaju pobliže izložiti kako Nietzsche kontinuum imanentnog samouvjetovanja volje za moć misli u vidu rasta živog. Njima se raščićava okvir u kojemu se filozofijsko samoosvještenje volje za istinom može prepoznati kao rast i potenciranje života.” (81) Na tom putu, ustvrđujući da rast volje za moć u mnogostrukosti života Nietzsche misli na tragu samoorganizacije tijela u utjelovljenju, naglasak se stavlja na tri važna određenja koja pripadaju životu kao takvom: zapovjedno vrednovanje, ujednačenje i interpretiranje. U tom kontekstu se počovječenje određuje kao maksimalno, do u svoju krajnju konsekvenciju provedeno antropomorfiziranje sveg zbivanja u predodžbi svemira kao organske, matematički proračunljive i znatljive cjeline kojoj pripada moralni smisao. S druge strane se novom hipotezom duše, kaže autor, ocrtava misaoni okvir razmatranja u ovom radu: “filozofijsko samoosvještenje volje za istinom i sebezvladavanje čovjeka koje se u tom samoosvještenju provodi je zdravlje, rast i obilje tijela, ili točnije, duše, u kojemu ona u svojevrsnom okretu napušta iluziju vlastite pojedinačnosti te se prepoznaje i uspostavlja kao gibanje cjeline života.” (110)

Kao najunutarnija bit života pokazao se kauzalitet volje za moć; u petom koraku izvođenja Šegedin će ukazati na četiri određenja života koja proizlaze iz biti tog kauzaliteta: to su pathos distance i ljubav, eksperimentalnost, vrijednosna perspektivističnost i interpretiranje. Sagledan s obzirom na ta četiri određenja, pojam života naposljetku će se otkriti u svojem umjetničkom značenju. Imanentna dijalektika volje za moć, o kojoj je od samog početka riječ, sad se očituje u vidu eksperimentalnog samouvjetovanja života u mnoštvu afekata-pathosa zapovijedanja, a eksperimentalno okušavanje moći Nietzsche preciznije misli pod imenom vrijednosti i vrednovanja. Dva su pitanja, kaže autor, pritom odlučujuća za Nietzscheovo filozofiranje, pitanja kojima se približavamo i središnjem zadatku ovog rada. Ona glase: “Kako je uopće moguće pretpostaviti mnoštvo perspektiva, ukoliko se uvijek biva u jednoj jedinoj perspektivi? Drugim riječima, da li je i kako moguća perspektiva koja je u sebi samoj poliperspektivistična?” (149) Pokazat će se da volja za moć raste i prevladava se tako da se okušavalački oblikuje u mnogovrsnom mnoštvu perspektivističkih vrednovanja, naime u vrijednosnim perspektivama. Taj samooblikujući i samostvaralački karakter volje za moć Nietzsche promišlja pod imenom umjetnosti: “Volja za moć raste i biva tako da u vlastitoj opojenosti sebe oblikuje, stupnjuje i prevladava u mnogovrsnom mnoštvu

perspektivistički ograničenih sfera privida i relativne postojanosti. Time se raskrio i okvir mogućeg razmatranja teme ovoga rada. Filozofijsko samoosvještenje volje za istinom u krajnjem pitanju istinoljubivosti, ukoliko je i samo moment i eksperiment života, treba izložiti iz vidokruga perspektivističko-interpretativne naravi živog.” (169)

U šestom koraku izlaganja postavlja se zajedno s Nietzscheom pitanje: *Kako je neka vrsta istine usprkos fundamentalnoj neistini u spoznavanju uopće moguća?*, a odgovor se nalazi u uvidu da je istina zabluda koja je upravo kao takva nužna za održanje jednog vida živog, onog ljudskog. U toj nužnosti istine kao zablude Šegedin uviđa osnovno određenje “problema istine”, te prelazi na razmatranje toga kako istina uvjetuje i uspostavlja čovjeka u sigurnosti i stabilnosti njegova perspektivističkog horizonta. Ulogu istine određuje s obzirom na tri momenta: s obzirom na njezin praktičko-moralski karakter, s obzirom na njezino podrijetlo iz intelekta i s obzirom na njezinu ograničenost na privid perspektive. Praktičko-moralsku ulogu istine za održanje vidi kod Nietzschea određenu s obzirom na njezino podrijetlo u intelektu, odnosno u logici: “Uloga istine za održanje tako se sagledala na ravni logičke istine podudaranja. U istini podudaranja utjelovljuje se intelekt kao zapovjedna moć koja se oblikuje i održava u sferi jezika i svijesti kao ljudska zajednica. Jezik i svijest utoliko su topos djelotvornosti logičke istine s obzirom na njezinu moralsku ulogu... Logika, tj. logička istina, je tako reći forma ili metoda djelotvornosti intelekta kao volje za moć. Sada treba pokazati da iz naravi intelekta kao volje za moć proizlazi da je čitava sfera njegova utjelovljenja – sfera svijesti, jezika, morala – perspektivistički privid moći, te da je i sama logička istina nužni privid i utoliko problem.” (181)

Za daljnje izvođenje bit će odlučujuće razlikovanje između istine s kojom nije moguće živjeti i “istina” koje su svrhovite za život čovjeka; iz aspekta volje za moć tu se radi o razlici između istine kao činjenice poliperspektivističkog kontinuuma volje za moć i “istina” pojedinačnih perspektiva volje za moć. Te druge “istine”, naime zablude koje uvjetuju održanje čovjeka jesu: zabluda trajnosti i jednakosti bića, zabluda istinskog karaktera bića, zabluda slobodne volje te zabluda sintetičkog subjekta ja koji zakone i vrijednosti vlastita održanja projicira apsolutno. Sve će se ljudske zablude utoliko svoditi na obmanjivanje izvjesnim bitkom bića i slobodnim subjektom djelovanja. Takvo logičko ujednačavanje “spjevava obmanu bitka kao horizont čovjekova svjesnog održanja. Problematična i nužna zabluda istinskog svijeta i bitka pripada dakle stvaralaštvu intelekta kao volje za moć. Utoliko treba pretpostaviti da ona u konačnici rezultira iz estetičke (samo)opojenosti moći osjećajem vlastita zapovjednog akta.” (193) Umjetnički karakter volje za moć tako se središti u iluziji slobodnog ja kao subjekta i uzroka djelovanja. Tu inherentnu zabludu moći Nietzsche

misli pod imenom “naše najstarije religioznosti i psihologije”. Riječ je o iskonskoj vjeri u vlastito jedinstveno sebstvo i dušu kao nešto što jest, misli, djeluje, uzrokuje.

U razmatranjima praktičko-moralskog karaktera istine trebale bi, smatra autor, izići na vidjelo četiri stvari: podrijetlo znanstvene spoznaje u iskonskom strahu živoga od propasti, čovjek kao stvaratelj svojega svijeta-perspektive, neprekoračivost znanstvenog horizonta i nemoć intelekta da spozna čisti pojam života. Pritom drži za Nietzschea presudnim prepoznati bitno nihilistički karakter volje za “istinom” kao pretpostavku mogućnosti prevladavanja nihilizma, odnosno izvođenja eksperimentalnog okreta u samoosvještenju volje za “istinom”. Ustanovljuje se da je u utjelovljenju perspektivističkih formi života na djelu zaustavljanje, ograničavanje, zatvaranje i učvršćivanje izvorne eksperimentalne gibljivosti rasta i bivanja. U tako uspostavljenim horizontima stabilnosti život je sklon prepustiti se ugodu i sigurnosti učvršćenja u navici, vjerovanju i “inerciji istine”, što uništava pravu mjeru njegove eksperimentalne procesnosti. “Naoko paradoksalno, život, koji eksperimentalno raste i sebe prevladava u perspektivističkim vrednovanjima, upravo u njima falsificira svoju narav rasta i ide protiv sebe.” (219)

Osnovnim određenjem opasnosti umjetničkog stvaralaštva pokazalo se apsolutiziranje “istine” vrijednosti u “istinu” kao vrijednost, koje slijedi iz tendencije moći k potpunosti. Pritom se uvidjelo da u tom apsolutnom zahtjevu moć negira samu sebe kao stvaralaštvo i rast te na koncu odumire u formi pasivnog nihilizma, pri čemu se volja za “istinom” u horizontu svoje apsolutne vrijednosti pokazuje kao volja za smrću. No, pokazalo se i to da pasivni nihilizam predstavlja samo jedan aspekt nihilističkog karaktera života, kojemu također pripada i aktivna negacija dotrajalih, pasivnih i neproaktivnih životnih formi u svrhu prevladavanja i rasta u formi neke nove “istine”. Time se raskrilo ekstremno nihilističko određenje života koje životu ukida svaku “istinu”, stvar po sebi i apsolutno stanje stvari te ga određuje kao “čistu” samoprodukciju perspektivističkog privida.

U krajnje istinoljubivu pitanju volje za “istinom” na djelu je njezino samoosvještenje na ravni perspektivističkog privida kao jedine realnosti: to je akt u kojemu jedna vrijednosna cjelina života sebe ukida i prevladava kao “istinu” onoga ljudskog. “Sudbinsku ulogu svojega filozofiranja Nietzsche utoliko prepoznaje u tome da upravo njime životu izlazi na vidjelo sva onemoćalost, preživljenost i iscrpljenost ‘istine’ njegova dotadašnjeg horizonta i nužnost radikalne mijene vrednosnih uvjeta, tj. nužnost ‘prevrednovanja svih vrijednosti’, kojim bi se prevladao dotrajali interpretativni horizont čovjeka i uspostavio svijet nadčovjeka.” (233)

Kao moment sabiranja, samospoznaje i prevladavanja čovjeka, taj završni akt samoosvještenja volje za “istinom” predstavlja svojevrstan pri-

jelaz i okret volje za “istinom” iz svoje pasivne forme, volje za smrću, u aktivnu formu istinoljubivosti. Volja za istinom prestaje biti puka interpretativna moć intelekta koja se beskrajno potvrđuje i apsolutizira u “istini” intelekta. Ona se iz sebe prevladava kao takva i uspostavlja kao živo stvaralaštvo volje za moć, jer život koji se uspostavlja u tom aktu okreta, prevrednovanja i prevladavanja nije još jedan perspektivistički ograničen i nepravedan život jedne “istine”, nego nevino istrajavanje u stvaralaštvu, nihilizmu i perspektivizmu života.

U sedmom, završnom poglavlju okret u samoosvještenju volje za “istinom” autor prepoznaje utjelovljenim u slobodnom duhu kao momentu i eksperimentu dijalektike duha kojim život sebe spoznaje kao dijalektiku. Bitne momente koji određuju taj okret i pokazuju ga kao filozofiranje vidi vezanima uz pitanje volje za “istinom” o vlastitoj vrijednosti: ona najprvo, pitajući se o vlastitoj vrijednosti za život, sebe osvještava s obzirom na unutarnju svezu problema “istine” i “disharmonije opstanka”. No u tom pitanju se, osim toga, ne samo prevladavaju sva usko moralna uvjerenja i znanstvene “istine”, nego cjelina života prevladava sebe samu u nihilističkoj perspektivi čovjeka, prepoznajući njezinu “istinu” na ravni perspektivističkog kontinuuma volje za moć. Volja za “istinom” se iz uske i nepravedne volje za smrću preokreće u čestitost istinoljubive radosne znanosti, čime se život otvara onomu što po svojoj najunutarnjijoj biti i jest – a to je: eksperimentalna otvorenost i lakoća rasta volje za moć. Najzad, čestito i istinoljubivo filozofiranje pokazuje se takvim da “postizje ‘grandiozno suglasje’ s kozmičkom pravednošću dijalektike života”, te je “kao takvo ‘neka vrsta planetarnog gibanja’”. (275)

Pokušati pratiti Nietzscheova dubinska i gotovo hegelovski intonirana misaona izvođenja kao filozofiranje onoga kroz koga progovara istina sad ne apsolutnog duha nego života kao volje za moć u njezinoj krajnjoj istinoljubivosti nedvojbeno znači biti na tragu Nietzscheova vlastitog ukaza da njegovim spisima treba prilaziti s jednakom strogošću kao i Aristotelovim. Jer tek u dubokoj pozadini nebrojenih vrcakavih, lucidnih, provokativnih i savršeno stiliziranih aforističkih misaonih hitaca kriju se one dimenzije njegova filozofiranja koje svjedoče o tome zašto ga je ono “mučilo do u dno duše”, dimenzije u susretu s kojima je tek moguće pokušati dokučiti njegove krajnje misaone domete, pa onda eventualno i odrediti njegovo mjesto u povijesti mišljenja.

U ovoj knjizi, držim da je to iz rečenoga vidljivo, radi se upravo o takvu, neskriveno ambicioznom pokušaju susreta i smirenog, ozbiljnog misaonog ophođenja s onim prikrivenim Nietzscheom, s isprepletenošću njegovih temeljnih filozofijskih uvida na kojoj se zasnivaju sve izvedene “teme”, o kojima je svakako lakše pisati. Ne bi bilo čudno ako bi se tijekom čitanja ove knjige višeput nametnula pomisao da se sve to možda

moglo i jednostavnije izreći, da se možda previše i izražajno prezahtjevnim sredstvima kružilo oko središnjih pitanja i ocrtavalo njihovu bit i međusobnu povezanost – ali pitanje je ne bi li povećanje pristupačnosti teksta ipak umanjilo preciznost izvođenja. No knjiga ionako nije namijenjena široj javnosti, nego nadasve onima koje filozofija maltretira, ako i ne baš kao i Nietzschea, do u dno duše, a ono ipak toliko da ne prežu od truda sufilozofiranja. Takvima pak ona bez sumnje može biti izuzetan poticaj na vlastite misaone napore.

Davor Ljubimir

Sveučilište u Dubrovniku

Branitelja Dubrovnika 29, HR-20000 Dubrovnik

davor@acmt.hr

Vesna Batovanja, *Martin Heidegger: mišljenje koje se više ne razumije kao metafizika*, Zagreb: Naklada Breza, 2007, 215 str.

Sam naslov ove knjige dovoljno sugerira jednu od temeljnih odrednica Heideggerova mišljenja: temeljito i kritički istražiti zapadnjačko mišljenje koje se etabliralo prije svega kao metafizika, te pokušati drukčije, autentičnije, istinskije promišljati ono što jest, misliti bitak kao bitak.

Autorica u svojoj knjizi, u kojoj su sabrana njezina istraživanja mišljenja Martina Heideggera u vremenskom razdoblju od gotovo četvrt stoljeća, a koja su objavljena u *Filozofskim istraživanjima*, nastoji biti na tragu svega onoga što je misaono zaintrigiralo ovoga mislioca, pratiti njegov misaoni put, kao i njegovu recepciju od strane obožavatelja i protivnika, pri čemu uvijek nanovo prosijava činjenica da je i suvremeni misaoni svijet pun i jednih i drugih. I sve to u skladu i s mijenama i promjenama stajališta s obzirom na to da Heideggerova djela, uglavnom nakon njegove smrti objavljena u *Gesamtausgabe*, potiču na nove uvide i nove mogućnosti interpretacije onoga što je bila njegova misaona preokupacija. Pritom je autorica uvjerena da su teme koje obrađuju njezini članci “bez lažne skromnosti” ključne “za razumijevanje Heideggerova mišljenja”, te da se radi o mišljenju “najvećeg mislioca 20. stoljeća i jednog od najvećih umova povijesti mišljenja” (9).

U skladu sa svojim uvidom, autorica već u uvodu naglašava ključnu tezu Heideggerova filozofijskog nastojanja da i prošlost i sadašnjost upućuju na nerazdvojivo zajedništvo mišljenja i povijesti bitka, što mu onda